

KRISIA INDUZITUA IZAN DA

- **Agiriaren izaera:** UEUko Ekonomia Sailaren hitzaldi baten gidioa
- **Hitzaldia:** “Krisia Induzitua izan da”, UEUren 40. udako ikastaroen barnean emandako hitzaldi-sortaren saioetako bat (La Bolsa, Bilboko Alde Zaharra, 2012/06/04)
- **Egilea:** Joseba Felix Tobar Arbulu, UEUko Ekonomia Saileko kidea
- **Agiriaren data:** 2012/06/04
- **Egile eskubideak:** dokumentu hau [Creative Commons Aitortu-PartekatuBerdin 3.0](#) lizentziapean dago. Lizentzia honekin, edukiak kopiatu, banatu eta erakutsi zein lan eratorriak egin ahal izango dituzu, ondorengo baldintzak beteaz:
 - Edukiaren jatorrizko egilea aipatu behar duzu.
 - Edukiaren aldaketarik egiten baduzu, edo lan eratorri bat sortzen baduzu, hura saldu edo banatzekotan, honako lizentzia honen baldintza beretan egin beharko duzu.

**KRISIA
INDUZITUA IZAN DA**

Joseba Felix Tobar-Arbulu
UEUko Ekonomia Saileko irakaslea
www.unibertsitatea.net/blogak/heterodoxia/

Ekainak 4, astelehena (18:30-20:00)
Bilboko Alde Zaharreko La Bolsa aretoan

Krisia induzitua izan da (UEU)

Krisian gaude eta krisitik ateratzeko irtenbide bakarra bi kontzeptu magikoren inguruan mugitzen bide da: austeritatea eta murrizketak. Hala azaltzen zaigu hedabide ia guztietan eta horrela errepikatzen digute ekonomiaz omen dakitenek.

Galdera: [Krisia, zer dela eta? Hain zaila da bera ulertzea?](#)

Erantzuna: Ez, ez da zaila. Zaildu egin dute, apropos, gainera. Egia esan, gaia konplexu samarra da, baina aldi berean ximplea.

Kontua da aspalditik ezagutu genuen kapitalismo mota, hots, kapitalismo industrial, erabat aldatu dela. Orain eta nonahi, ekonomia bitan banatzen da: ekonomia erreala eta finantza ekonomia (edo fikziozko ekonomia, nahiz eta erabat 'erreala' izan eta mundu mailan nagusia). Eman ditzagun zenbait datu borobil:

2000 urtean egunero jadanik 2 bilioi dolar trukutzen ziren finantza merkatuan. Ramonet-en ustez (<http://www.elcorreo.eu.org/?Union-europeenne-La-grande-regression-Ignacio-Ramonet&lang=fr>), gaur egun, mundu osoan, urteko ekonomia errealak 45 bilioi euroko aberastasunaren ingurukoa sortzen du, Barne Produktu Gordinean neurtua. Finantza esferan merkatuek 3.450 bilioi euroko kapitalak mugitzen dituzten bitartean. Hortaz, aldaketa sakon horri aurre egin behar zaio, non kapital finantzarioa espekulatzailerik bilakatu den. Nahi baduzu, Marx-en eskematik M-C-M', hots, dirua (M) erabilia da salgai bat (C) erosteko, zeina birsaldia den diru kopuru handiagoa lortzeko (M'), beste honetara igaro da M-M', alegia, diru kopuru bat (M) maileguz ematen da, interes baten bidez, diru gehiago (M') lortzearen, edo moneta bat edo finantza eskaera bat ematen da beste baten truke.

Ekonomia errealean, alta, aspaldiko banaketa dugu: alde batetik enpresa txiki eta ertainen arloa eta bestetik enpresa erraldoiak (monopolioak eta oligopolioak).

Hortaz, politika fiskal aurrerakoi bat martxan jartzeko unean, zergak aplikatzeko tenorean, desberdintasun hori kontuan edukitzekoa da.

Baina mugimendu ikaragarriak beste arlo batean egon dira eta daude: finantza munduan.

G: [Nondik dator krisia? Zerk edo zeinek probokatu dute?](#)

E: Aldaketa sakon eta izugarri honetan FIRE sektorea da nagusi. FIRE akronimoa da, ingelesetik datorrena (*Finance, Insurance* eta *Real Estate*, alegia, finantza, aseguruak eta higiezin erreala). Kredituak, hein handi batean, arlo horretara joan dira, ez produkzio berriak gauzatzeko, espekulatzeko baizik: jadanik existitzen ziren aktiboen prezioak altxatu dira espekulazioen bidez, askotan zaborrezko kredituak izanik, inflazioa kausatuz. Hortaz, kredituak bereizi behar dira: (a) ekonomia errealera doazenak eta (b) espekulaziora doazenak, FIREra. Soilik lehenak hobetsi behar dira. Horra hor lehen ondorio garbia.

Beste aldetik, kreditu horiek utzitako zorrak deflazioa eta langabezia induzitu ditu. Denbora berean, inflazioa eta deflazioa ezagutu ditugu. Kontua da, eta hauxe da harrigarriena, krisia bera induzitua izan dela, nahita probokatua. Banku handiek jakin dute hori lehen momentutik. Bazekiten erreskateak egongo direla, eta haiek nagusi izanda, diru-laguntza horiek eskuratuko dituztela, berriz ere beste krisi bat martxan jartzeko. Wall Street-eko banku nagusiek, aseguru konpainia nagusiek, pensio fondoek, hipoteka fondoek eta antzekoek nahita sortu dute krisia, gero estatutik diru-laguntza ikaragarriak jasotzeko. Alderantzizko sozialismo baten aurrean gaude: aberatsak gero eta aberatsago eta langileak, jende xehea, eta enpresa txiki eta ertainak gero eta pobreago. Baina zorrak ordaindu behar dira: horretarako langileriaren soldatak murriztuko dira, austeritatea barreiatuko da, historian zehar lorturiko ongizatezko gizartearekin bukatu nahi dute: arlo publikoa txikituz (hezkuntza, osasungintza, oro har, zerbitzu publiko guztietan).

Krisia Ameriketako Estatu Batuetan (AEBetan) hasi zen eta hango bankuek, zer nolako zaborrekin aritu ziren jakinda, Europako Banku nagusiei zaborrezko aktibo

finantzarioak saldu zizkieten eta hemengoek erosi. Ondorioz, AEBetan hasi zen krisia Europara hedatu zen. Eta Europan, batez ere eurogunean, non Europako Banku Zentrala (EBZ) independentea (sic) den, krisia bere ondorio gordinenetan azaldu da: EBko estatuen zor subiranoa ezin ordainduz, zorpetze handiagoa, murrizketak, langabezia, eta jende xeheak ezagutzen eta pairatzen duen egoera tamalgarria. Hemengo ekonomialariek ez dute ezer esan horretaz, alderantziz, paradisuako eurogunea gorai patzen segitzen dute. Harritzekoa.

Bien bitartean, nahita sorturiko eta erabat probokatutako krisiak badauka helburu zuzen, zehatz eta garbi bat: langileriaren aurka eta ongizatezko gizartearen kontrako finantza gerla horretan langileria eta enpresa txiki eta ertainak menperatzea (biak daude finantza ekonomiaren menpe). Horretarako datoz austeritatea eta murrizketak. Hori horrela izanda, irtenbidez pentsatzeko unean, langileria eta ohiko ekonomia errealean aritzen diren enpresa txiki eta ertainen artean akordio estrategiko bat lortu behar da. Horixe da atera dezakegun bigarren ondorioa, sindikatuek eta enpresariak kontuan hartzeko.

G: [Krisia induzitua, nahita sortua..., nola jakin daiteke hori?](#)

E: Randall Wray ekonomialariak eta berorrekin batera University of Missouri-Kansas City-ko zenbait kidek (<http://neweconomicperspectives.blogspot.com/>) aspaldian salatu dute egoera hori, baita nola zaborrezko kreditu eta aktiboekin jolasten ari ziren eta zer dela eta krisia sortu zuten ere.

Are gehiago, FBI-koek argi eta garbi zekiten, aspalditik gainera!, Wall Street-eko banku nagusiak zertan ari ziren. Krisia erabat induzitua izan da. (Ikus <http://neweconomicperspectives.blogspot.com/2011/12/did-ofheo-fix-fannie-and-freddies.html>. Link honetan <http://neweconomicperspectives.blogspot.com> ----> *Search this blog* delakoan, idatz: FBI ----> link pilo bat azalduko da.) Halaber, ikus <http://www.neweconomicperspectives.org/2011/09/william-black-why-nobody-went-to-jail.html>.

Diru Teoria Modernoan aritzen direnek (bereziki Warren Mosler, Randall Wray eta Bill Mitchell), argi, garbi eta ozen salatu dute arazo hori.

Euskaldunok badugu non/zer ikas: <http://es.scribd.com/doc/62388404/Le-Journal-du-Pays-Basque-k-egindako-GALDERAK> .

G: Eta Adam Smith-en esku ikusezina?

E: Oraingo ekonomian, aipatu duzuna ipuin txar bat da. Lehen aipaturiko indar horiek (bankuek, aseguru konpainiek, eta abarrek) planifikatu dute ekonomia osoa. Hona zer dioen Ramonet-ek merkatuei buruz: “*Qu’appelons-nous «les marchés» ? Un ensemble de banques d’investissement, de compagnies d’assurances, de fonds de pension et de fonds spéculatifs qui achètent et vendent essentiellement quatre sortes d’actifs : devises, actions, obligations d’Etat et produits dérivés¹*”.

G: Europako Batasunetik kanpo ez omen dago irtenbiderik?

E: Europar Batasuna, eurogunea, lehen unetik gaizki eratu zen. Europako Banku Zentrala (EBZ) independentea da, inongo herrialde subiranotan gertatzen ez dena. Subiranotasun monetarioak bi baldintza suposatzen ditu: (i) Banku Zentralarekin batera Altxor Publikoa eratzea, eta biak gobernuaren menpe egotea. (ii) Gobernuak politika fiskal komuna eratzea.

Bi baldintza horiek ez dira betetzen EBn, non EBZ independentea den, altxor publiko komuna ez den existitzen eta politika fiskala EBko estatu desberdinei dagokien. Hortaz, hemengo krisia areagotu egin da eta erreskateek ez dute ezertarako balio izan. Etsenplurik nabarmenena eta mingarriena: Greziarena.

Dena den, ikus Islandiaren egoera, eurogunetik kanpo dagoen arren, oso interesgarri da bertan gertatzen dena (<http://www.unibertsitatea.net/blogak/heterodoxia/islandia-bilakaera>).

¹ Alegia, inbertsio-bankuak, aseguru-konpainiak, pentsio-fondoak, espekulazio-fondoak (aktibo, obligazio eta deribatibak saltzen dituztenak).

G: Baina EBZ-k erreskate plan berri bat martxan jarri du...

E: EBrako erreskate plan bat bere bidea egiten ari da, EBZ euro-bankuei azken baliabideko mailegu-emaile gisa arituz. AEBetan erabili eta porrot egin zuen erreskate metodoa bera frogatzen ari da.

Ezaguna denez, AEBetako Fed-ek, hango banku zentralak, 29×10^{12} dolar maileguz eman eta gastatu zuen, batez ere AEBetako bankuak erreskatatu nahiz. Ez zuen funtzionatu. Bankurik handienak oraindik ez-solbenteak dira, eta beren iruzur masiboekin segitu dute, beren ez-solbentziak estaltzen ahaleginduz. Ezin da ez-solbentzia paperez bete, banku zentralaren maileguz emate masiboarekin. Eta eurogunearen arazoak larriagotzen dira birtualki EBko estatu kide guztien ez-solbentziekin.

Gainera euroko estatuak ez dute inongo subiranotasunik berak babesteko. Gogoratu EBZ-k ez duela rol hori jokatu nahi. Epe laburreko eszenatokirik posibleena hondamenezko finantza gainbehera da depresio handi berriarekin batera.

G: Zer esan nahi du herrialde subiranoak?

E: Hona hemen edozein herrialde subiranoz jakin behar dena eta, ondorioz, berak egin behar duena: (1) Banku zentralak zuzenki Gobernuaren zorra eros dezake beti, eta horrela gastu publikoa erraztu, bono merkatura jo gabe. (2) Atzerritar truke merkatuetan libreki flotatzen da moneta. (3) Gobernuak ez du behar maileguz hartzen atzerritar monetetan. (4) Ondorioz, edozein herrialde subiranok ez du inolako solbentzia arriskurik.

G: Politika fiskala, zergak, paradisu fiskalak, ..., zer esan daiteke horien inguruan?

E: Politika fiskal berria beharrezkoa da, nahita ezinezkoa, krisiari aurre egiteko. Lehen aipatu bezala, ekonomia errealean zergapetze progresibo eta aurrerakoi bat behar da. Ez da gauza bera enpresa txiki edo ertain bat eta oligopolio bat. Mozkinak ere bereizi behar dira eta zergapetu modu ezberdinetan.

Errenta indibidualekin gauza berbera: jende xehea eta aberatsak bereizi behar dira. Halaber, paradisu fiskalak ezabatu behar dira, edo gutxienez, eta lehen erabaki gisa, handik datorren profita gogorki zergapetu.

Tobin tasa deitzen denak ez du balio, adabaki bat besterik ez baita. Arazoa korapilatsuagoa da, tasa batekin bukatzeko.

Zergatik ez jarri martxan Bill Mitchell-ek proposatutako ondoko plan hau?

1. Finantza merkatuak diziplinatzea, espekulazio ez-produktiboa legez kanpo utziz.
2. Etxegintza krisia kalterik gabeko bilakatzea – ordaintze ezaren arriskuan daudenei errenta eta berriz erostea eskaintzak eginez.
3. Zor publiko gehiago ez jaulkitzea eta Altxor Publikoa Banku Zentralarekin bat egitea – izatez, errealitatean den moduan. (Europar Batasunean (EB) arazoa dago, Altxor Publikoa ez baita existitzen. Horra hor, bada, EBrako lehen eginkizuna.)
4. *Lan bermea* martxan jartzea eta segurtatzea ezen lan egin nahi duen baina lan topatu ezin duen edozeinek (sozialki onargarri den) gutxienezko soldata bat daukala sektore publikoan, komunitate garapena eta ingurugiro sostengarritasuna aurreratuz.
5. Azpiegitura publikoaren garapenerako esku zabaleko fondoak hornitzea, zeintzuek etorkizuneko oparotasuna babestuko duten - ospitaleak, eskolak, eta abar.
6. Energia berriztagarrian ikerketan inbertitzea.
7. Sistema federaletan estatu desberdinei, demografiaren arabera, diru-laguntzak hornitzea, beraiei permititzea beren behar publikoak betetzeko eta beren eskolak funtzionatzen mantentzeko. (EBn, estatu ezberdinei *per capita*-ko diru laguntza luzatzea.)
8. Hezkuntza publikoan *Diru Teoria Modernoa* ulertzearen aldeko kanpainetan inbertitzea.

9. Itzarotea gastu pribatuaren susperraldirako – pizgarri neurri horietatik etorriko diren errenta handitzeak, zor pribatuen mailak kontrolpean jartzen dituen heinean.

Austeritate zaleen aurka, hona Mitchell-ek luzaturiko zenbait proposamen (<http://bilbo.economicoutlook.net/blog/?p=17528>):

1. Banku erreforma zabala finantza merkatuko eliteen eragina eta boterea alboratzeko.
2. Tasatze agentzia ustelak legez salatzea eta kanpo uztea.
3. Finantza merkatuen erreforma zabala, espekulazio ez-produktiboa legez kanpo uzteko.
4. Politika moldeak errebisatzea, alokairuen aldeko errenta nazionalaren birbanaketa handiagoa dagoela segurtatzeko, kontsumo gastuetan fidatuz kreditu hazkundeak murriztearren.
5. ‘Hedapen orokorraren’ pentsamendu keynestar estandarra alboratzea, enpleguaren aldeko politika berezia proposatuz.
6. Klaseak oraindik emaitza ekonomikoak zeharkatzen dituela onartzea.

Proposamen horien atzean dagoen logika ondokoa da: finantza merkatuek eta elite politikoez gobernuen politika bereganatzeko eta mozkinak beren alde jartzeko daukaten ahalmena murriztea.

G: Zein da Alemaniaren rola?

E: Oraintsu arte, Mundu Bankua eta Nazioarteko Moneta Funtza aritu dira jaun eta jabe, banku handiekin eta enpresa erraldoiekin batera. Gaur egun, aldiz, bankuak dira nagusi, nazioarteko banku handiak, eta Ramonet-ek aipatutakoak: “...**banques d’investissement, de compagnies d’assurances, de fonds de pension et de fonds spéculatifs...**” Haiek planifikatu dute ekonomia, batez ere finantza ekonomia (egun garrantzitsuena dena). Wall Street da, mundu mailan, ‘komite zentrala’, eta beste maila apalago batean, EBn, Europar Banku Zentrala, eta berorren atzean dagoen Alemaniako Bundesbank.

Europa berrian, Europa Federal berrian, non Banku Zentral berri bat eta Altxor Publikoa egon behar diren, demokrazia politikoa eta ekonomikoa, nolabait lotuta egoteko, badaude zenbait proposamen.

Hona hemen, maisua daukadan Warren Mosler-ek AEBetarako esaten duena (<http://moslereconomics.com/2011/10/16/mmt-proposals-for-the-99/>) eta biztanleriaren %99rentzan izan daitekeena:

1. Zerga atzerakoiarekin bukatzea, erosketak, outputa eta enpleguak berriz eratzeko.
2. Oinarrizko zerbitzuak babesteko, estatu-gobernuetarako, *per capita*-ko oinarrian, errenta federaletik 150×10^9 dolar banatzea. (EBn euroak eta estatu desberdinak dira kontuan edukitzeko.)
3. Lan egin nahi duen eta lan egiteko gai den edozeini gobernu federalak finantzaturiko 8 dolar/orduko trantsizio-enplegua hornitzea, langabeziatik sektore pribatuko enplegurako trantsizioa errazteko. (EBn eurotan.)
4. Osasungintza unibertsalerako proposamenak.
5. Altxor Publikorako, Banku Zentralerako eta banku-sistamarako proposamenak.
6. Finantza sektorea ongi eratzea.
7. Gizarte Segurantza unibertsala 62 urte betetzean, gutxieneko babes mailarekin.
8. Osasun zerbitzuak gauzatzea.
9. Etxegintzarako proposamenak indarrean jartzea.
10. Banku txikienezako proposamenak.
11. Botoa ez ematea aurrekontu federala orekatu nahi duen edozeini.

Nahikoa ote? Ez dakit, baina saia gaitezen horretan geure egoera pertsonala hobetzeko, botere ekonomikoa gure eskutan jarriz.

G: Lehen tasatze agentziak aipatu dituzu. Zer ote dira tasatze edo kalifikatze agentzia horiek?

E: Tasatze agentziek izua barreiatu dute arlo finantzarioan. Jende gehienak beldurtu dira eta gobernuak noraezean dabilta.

Baina guztiok ez dira beldurtu. Izan ere, *Diru Teoria Modernoan* aritzen direnak argi, garbi eta ozen salatu dute agentzia horien lana, aspalditik gainera.

Behin eta berriz sistema monetarioaren funtzionamendua, eta bereziki interes-tasak nola jartzen diren ez ulertzeak dakar horrelako akatsa.

Europar Batasuneko estatu ezberdinen gobernuak: (a) Beren subiranotasun monetarioa laga zuten eta izatez atzerritar monetan batean (euroan) gastatzen dute. (b) Ez daukate inolako ahalmenik beren moneta jaulkitzeko; hortaz, zergetan eta/edo maileguz hartzean oinarritzen dira beren gastu netoa finantzatzeko. (c) Haiek kontrolatzen ez duten banku zentral batek jartzen ditu interes-tasak.

Horrelako sisteman, interes-tasaren egitura –epe laburreko politikaren tasatik (Europar Banku Zentralak, EBZ-k, jarria) epe luzeko interes-tasetara- konbinapen batek determinatzen du: alegia, epe laburreko EBZ-ren jardunbidearen erabakiak alde batetik, eta epe luzeko inflazioari eta ordaintze ezaren arriskuari buruzko inbertsio pribatuen merkatu itxaropenak bestetik.

EBZ-k epe luzeko interes tasak kontrolatu ahalko lituzke baldin eta hola erabakiko balu -interes tasak finkatuz eta tasa horietan edozein zor erosteko intentzioa deklaratu-. Baina estatu kideek ezin dituzte beren buruak behartu hori egiteko. Herrialde kideek beren kontrolari amore eman zioten eurogunean sartzerakoan.

AEBek, Japoniak, Australiak eta beste estatu subirano gehienek: (1) Badaukate beren moneta jaulkitzeko monopolioa eta beti moneta horretan gastatu dezakete ondasun eta zerbitzu errealak saltzeko dauden heinean. (2) Ez dute behar maileguz hartzerik zergapetze gainekeo gastu netoa finantzatzeko. Orokorki, gobernu subirano batek ez du inongo errentaren murrizketarik, zeren monetaren monopolio jaulkitzailea baita. (3) Banku zentrala kontrolatzeko boterea du, baita haren interes-tasa ezartzeko ere, edo haren aktibo erosketaren erabakiak kudeatzeko. Azken finean,

gobernuak agintzen du eta ahalmena dauka banku zentrala erabiltzeko, gobernuak nahi duena egitearren.

Sistema monetario horretan gobernuak da beti agintzen duena. Banku zentralak gobernuak nahi duena egiteko, tasak jartzen ditu epe laburrean eta egiturak segitzen die inflazio-arriskuaren itzaroteei, ez ordaintze ezaren arriskuari.

Bono pribatuen merkatuek badakite AEBetako gobernuak ezin duela huts egin arazo finantzarioengatik. Izan ere, inbertsiogileek kasu gutxi egiten diete agentzia horien txostenei (<http://bilbo.economicoutlook.net/blog/?p=15542>).

Bi sistema horien arteko desberdintasuna ulertuz, argi uler daiteke zer dela eta 1990eko eta 2000ko hamarkadetan Japonian egondako bono tasatzearen mailakatze baxuek ezin zutela eragin tasetan edo beste edozein arlotan.

Hori dela eta, Bill Mitchel-ek tasatze edo kalifikatze agentzia horiek legez kanpo uztea gomendatu zuen. Izan ere, Mitchell-en arabera:

1. AEBetako gobernuak indarrean jarri behar du legislazioa, tasatze agentzia horiek legez kanpo uzteko.
2. Haien defizitak areagotu behar dituzte eta *Lan Bermea* (http://e1.newcastle.edu.au/coffee/job_guarantee/JobGuarantee.cfm) martxan jarri.

Kontua defizita publikoak ez murriztean datza. Hauxe da neoliberalismo berriak nonahi hedatu duenaren aurka. Eurogunean kalifikatze agentziak direla eta, EBko estatu kideak noraezean dabilta. Baina kalifikatze horren atzean austeritatea eta murrizketak daude. Neoliberalismo horren kontra, lana sortzea de erremediorik handiena eta horretarako mundu mailan hurrengo hamarkadan aurrekontu defizitak beharrezkoak izango dira (<http://bilbo.economicoutlook.net/blog/?p=17533>). Horretarako, *Diru Teoria Modernoak* irakasten duenez, gobernuaren diru jaulkitzea behar da, ez kanpotik kredituak bereganatzea.

G: Eta Eurogunean, konkretuki?

E: Berriki *Standard and Poor's* (S&P) agentziak EBko zenbait estaturen zorraren kalifikatzea mailak jaitsi ditu. Ondorioz, gobernuak aztoratu dira. Hona hemen *Diru Teoria Modernoko* aitaponteko batek, Bill Mitchel-ek, dioena arazo horretaz (<http://bilbo.economicoutlook.net/blog/?p=17758#more-17758>):

1. S&P txostenak ez dauka zerikusirik ekonomiarekin. Eragina arlo politikoan azaltzen da. Baina, tasatze agentziek ez daukate inolako boteririk.
2. Beti monetaren jaulkitzaileak dauka boterea edozein batasun monetariotan.
3. Eurogunean soilik EBZ-k du boterea.
4. EBko egungo hutsegite politikoa euro liderren ideologia neoliberaletik haratago pentsatzeko daukaten ezintasunetik sortzen da.
5. Izan ere, hutsegite hori irtenbideak bilatzeko aurrekontu defizitei egiten dieten arbuioetik dator.
6. Horrek esan nahi du haien irtenbideek porrota garantizatzen dutela.

Idazki hau Jose Luis Txillardegi-ren oroimenean eta ohorean izan ledin nahi nuke.

Joseba Felix Tobar Arbulu
(Donejurgi, 2012ko ekainaren 4an)

AZKEN OHARRA: hitzaldiaren kartelaren diseinatzailea, **Ander Alvarez Ortiz** jauna izan da, eta bolondres gisa gauzatu du diseinua. UEUri egindako ekarpen horregatik, eskerrak eman nahi dizkiot UEUko Ekonomia Sailaren izenean ([Unai Del Burgo García](#), UEUko Ekonomia sailburua).